UYUR İDİK UYARDILAR

Derleyen : İrene MELİKOF

Ben bir araştırmacıyım. Benim rolüm inanmak değil, gözlemek ve anlamaya çalışmaktır."

Bektaşiliğin kurumlaşması, ikinci Beyazıt döneminde 1501 yılında 'Balım Sultan'la olmuştur.

Anadolu, Romanya, Arnavutluk,Bulgaristan, İran Azerbaycan'ı bölgelerine yayılmıştır.

Bektaşilik, heteredoxi (cemaat dışı) dır.-Rafizi-

Bektaşilik, *senkretik* (bağdaştırıcı) niteliktedir.

Alevilik ve Bektaşilik Türk Halk İslamlığı olgusuna bağlıdır. Aralarındaki fark, sosyal bir farktır.

Bektaşilikte *zaman*, doğrusal ve ilerleyen bir zaman değil, *'dönemsel bir zaman'*dır. (Baharın yeniden gelişi gibi).

Bektaşiliğin oluşumu yüzyıllar sürmüştür. Kaynakları farklı bir çok öğeyi, bir çok evreden geçerek, bağdaştırmıştır.

İran Azerbaycan'ında Kürt olmakla birlikte, Türkiye Alevileri ile bir çok ortak yanı bulunan *'hli Hakk'*lar vardır.

Ahmet Yesevi, İlk Türk Sufisi'dir.

"Diyarı Rum'da dört taife vardır ki misafir sayılır:
1- Gaziyan-ı Rum (savaşçı sınıf)
2- Ahiyan-ı Rum (zanaatçı sınıf)
3- Abdalan-ı Rum (dini sınıf)
4- Baciyan-ı Rum (kadınlar örgütü)

Hace Bektaş'ı Veli, 'Baciyan-ı Rum'dan idi. Bektaşiliğin kurucusu 'Kadıncık Ana' ve onun müridi Abdal Musa'dır." -Aşık Paşazade-

Ahilerde Şii etki hakimdi, Pirleri Selman-ı Farisi idi.

XV. yüz yılda Bektaşiliğe Hurufi öğeler girmeye başladı.

1826'da Yeniçeri Ocağı kapatıldıktan sonra Bektaşilerin bir çoğu gizlenmek için Masonluğa girdiler.

Jön Türkler'in bir çoğu Bektaşi ve Masondur.

"Hazreti Şahın avazı,
Turna derler bir kuştadır,
Asası Nil deryasında,
Hırkası bir derviştedir." - Pir Sultan –

"Ali'dir pişuva-yı evliya vü enbiya,
Anın çün didi İsa İncilinde İlya." - Kanberi –

"Türk dili okunur irfanımızda,
Arabi, Farisi lisan gerekmez."
"Tuttum aynayı yüzüme,
Ali göründü gözüme." - Hilmi Dede Baba –

'Gnose', bir başkaldırma duygusu, yerleşik düzeni ret, başkalarından uzaklaşma ve yalnızlık duygusu ile belirlenir. 'Gnose', ezilen insanların, buhranlı dönemlerde, batini ce kurtarıcı bilinç yardımıyla kurtuluş umudu olarak ortaya çıkar. Gnose'lar, hiçbir zaman dini ya da tarihi bir biçime bağlı değildir, *evrenseldir*. Gnose'ların başlıca niteliği,dinler karışımı oluşudur -Bektaşilikte olduğu gibi -. Gnose'lar, içinde geliştiği çevredeki bütün yerli öğeleri özümser. Seçkinlere ait (e'lus) gizli bilgilerin öğretimini, batini bir sembolizmi, gizli ayinleri, süluk törenlerini ve mana alemine ait (transcentantal) olayların yeryüzündeki izdüşümü demek olan, gizliliklerin (myster) canlandırıldığı müzikli oyunları içerir.

Alevi Dede'si, Şaman gibi ağızdan ağıza dolaşan, halk şiirinin ve sözlü halk geleneğinin saklayıcısıdır.

Her Veli'nin bir kuş biçimi vardır: Hace Bektaş'ın 'güvercin', Hace Doğrul'un 'şahin', Ahmet Yesevi'nin 'turna' oluşu gibi.

Mani'cilik, Uygur Türkleri'nin dini idi. Türklerin Mani dinine geçişleri 'Orhun' bölgesinde başladı.

Gnose: Bilinç birikimi.

Gnose: Bütün dinlerde ve bütün zamanlarda, hidayete eren, seçilen ruhu gaflet uykusundan uyandırıcı ilhamı yaratan bilinçtir. Coşku sağlayan uygulamalarda, uyanışı sağlamayı amaçlar.

Tevella: 'Ehl-i Beyt' dostlarına muhabbet.

Teberra: 'Ehl-i Beyt' düşmanlarına lanet.

Alevilerde Ayin-i Cem'in yapılabilmesi için, Dede'nin toplantıda bulunması zorunludur.

Şeyh Bedrettin, Silistre ve Deliorman'da bulunan Alevi Bektaşilerden destek sağladı.

Ayin-i cem'e genellikle evli çiftler katılabilir. Bununla birlikte, dullar belli bir yaştan sonra cem'e kabul edilmektedir.

Anadolu'nun tersine Deliorman'da, cem süresince alkollü içki kullanılır (boşalan kadehlere rağmen, edep dışı bir şey görülmez).

Cem'de içilen alkollü içkiye 'dolu' denmektedir.

Tarikat-ı Nakşibendiyye ve Tarikat-ı Bektaşiyye'nin her ikisi de Tarikat-ı Yeseviye'den doğmuştur.

Kuş sembolizmi, Alevilikten önce Şamanlıkta vardır (-kuşların ruh aktarma gücü vardır inanışı- M. Eliade.). Esrime dansı, hareketleri örnek alınmış olanın hareketlerine katılmaktır. Bektaşi-Alevi'lerin geleneksel dansları da 'turna'ların uçuşuyla birleşmektedir ve 'kuş' niteliklidir.

Yesevi toplantılarına, kadınlar, erkeklerle birlikte ve kapanmaksızın katılırdı -bu Bektaşilerde de vardır-. Fakat Nakşi'lere göre bu akıl alacak iş değildir.

Fazlullahın öğretisi, bir 'antropomorfik-tasavvuf' görünüşü altında bir 'panteizm'dir; cifr kaynaklıdır. Fazlullah, İbn Arabi'den ve İranlı İsmaili yazarlardan etkilenmiştir.

Hurufilik (harfler bilimi); Tevrat yorumları kökenli tefsire (interpretation Cabalistique) dayanır. Harfler, sözün, yazışın, usun karşılıklarıdır. Tanrısal kelam (logos) onlardır. İnsanın yüzünde, vücudunda, ruhunda tecelli ederler. Yaratıcı, kemalini, insanı yaratışında bulmuştur. Tanrı insandan başka bir yerde aranmaz; Tanrının tahtı, insanın gönlüdür. Fakat, Tanrı insanda, ancak kemalin en yüksek noktasında görünüşlenir (tecessüm eder); bu da kendini 'feda' edişle bulunur.

Fazlullahın öğrencisi Nesimi'nin öğretisinin esası, Muhyiddin el Arabi'nin yazdığı, evrensel-sevgi temeline dayalı, kaynağı 'neo-platoncu' ve 'gnostik (bilinirci) *'Vahdet-i Vücud'* öğretisidir. O'nun görüşleri, Fazlullah'ın harfleri yerine, *'aşk'* üzerine kuruludur. Yaradılışın merkezinde, insana kendi *'nur'*unu vermiş bulunan Allah vardır. İnsan, kendisinden verme ve kendini mükemmelleştirme yoluyla Tanrı'ya yaklaşır ve onunla bütünleşir; en büyük mutluluk, Tanrı'da 'yok-olma'dır (fenafillah).

Alevi-kızılbaş'lar, edebiyatlarında, yedi büyük şair kabul ederler; ***Nesimi, Fuzuli, Hatayi, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Yemini ve Virani.***

Türkler, tarihleri boyunca, dünya dinlerinin birçoğunu tanıdılar. Orta Asya ve Sibirya'da her zaman canlı kalan temel inanış Şaman'lıktan başka, Musevi Hazar'lar, Ortodox Gagauz'lar, Katolik Kuman'lar yanında, Mani'ciler, Budha'cılar ve Nasturi Hristiyanlar oldu.

Sünnilik ve şiilik tartışma ve çatışması, Safevi propaganda ile şiilik, bir siyaset olarak öne sürülünce uç noktaya ulaşacaktır.

xıv. y.y. içinde, Ahilerin dervişlere katılışı, Ahi loncalarının kendilerine, kuşak dolama, bir 'dolu' içme, sembolik olarak silah kuşanma vb. süluk törenlerini verdikleri dervişlere çok yakın olduklarını biliyoruz. Ahiler Şii eğilimli idiler. Bunu elimizdeki 'fütüvvetname'lerden çıkarıyoruz. Pir'leri de Ali'den sonra gelen Selman-ı Farisi idi.

1396'da Azerbaycan'da idam edilen, Fazlullah Estarabadi'nin temellendirdiği Hurufiliğin nüfuzu, müridleri, en başta Nesimi, Anadolu'ya ve Rumeli'ye geçerek, oralara mürşitlerinin 'antropomorfik' fikirlerini taşıdılar. Hurufiler, Bektaşilerin içinde, karışıp gittiler.

Ertuğrul Gazi'nin üç oğlu vardı: Gündüz, Sarubali, Osman (Otman M.B); bunlardan yalnız Osman bir müslüman'dı; bundan dolayıdır ki, Grek kaynaklarında "Athman" biçiminde yer alan bu adın kökeni üzerine sorular ortaya çıkmıştır.

Deliorman'daki Kızılbaşlar, Hace Bektaştan daha çok, Demir Baba'dan himmet isterler ki Şeyh Bedrettin, müridididir. Bu bölgede oturanlar, kendilerinde çok üzücü bir anı bırakmış bulunan yeniçerilerle bağı dolayısıyla Hace Bektaş'ı suçlarlar.

Bektaşi olgusunda, Hace Bektaş'ın ağır basan rolü, kendisini Yeniçerilerin koruyucusu yapan ilk Osmanlılarda sıkı ilişkilerine bağlı olmalıydı. İlk Osmanlılar, hiç kuşku yok, kendileri ile aynı sosyal çevrede bulunan Hace Bektaş'ı onurlandırarak, değişik, cemaat dışı (heteredox) zümreleri yönlendirmeye ve onları denetim altında tutmaya çalışıyorlardı.

Bektaşiler, yüzyıllar boyu açıkça, cemaat dışı, fakat serbest düşünceli, dinler üstü, örf dışı (non conformist), hoş görülü ve hatta, bazen başkaldırıcı oluverdiler.

Osmanlı İmparatorluğunda, halk tarikatlarının en ehemmiyetlisi olan Bektaşiler tarikatı, Yeniçeri Ocağına sıkı sıkıya bağlıydı. 1826 da Yeniçerilerin kaldırılışıyla, tarikat resmen kapatıldı.

Ömer Lütfü Barkan, sayım sicillerinde, dergah yöneticisi birçok kadın adı buldu: Kız Bacı, Ahi Ana, Sağrı Hatun, Hacı Fatma, Hacı Bacı, Hundi Hacı Hatun, Sume Bacı vb. (Ö.L. Barkan: 302-303; 63 No.lı belge -Ahi Ana-, 74 No'lı belge -Kız Bacı-, 32 No'lı belge -Hacı Fatma Zaviyesi-, 322 No'lı belge -Sağrı Hatun Zaviyesi-)

Aşık Paşazade'ye göre, Baciyan-ı Rum, Hace Bektaş'ın tarikatına bağlanmış, derviş kadınlar kolu idi. Hatun Ana, bu tarikatın lideri idi.

Hace Bektaş'ın, başlangıçta, birinci derecede bir kişilik olmadığı göze çarpar; O, Babai hareketine bağlı bir çok Türkmen Baba'dan herhangi biridir. Eflaki de Aşık Paşazade de, kendisine ikinci derecede yer vermişlerdir. Saltukname'de ise yalnızca adı geçer.

Velayet-name'de Hace Bektaş'ın müridleri arasında görünen Yunus Emre'nin şiirlerinde, Yunusun manevi mürşidi, Taptuk Emre ile birlikte, Barak Baba, Sarı Saltuk, Geyikli Baba adları geçtiği halde, Hace Bektaş adına rastlanmaz.

1826'da Yeniçeri Ocağının kaldırılışından sonra, Bektaşi Tekkeleri, Nakşibendi tarikatına devredildi ve Bektaşi tarikatı kapatıldı.

Bektaşiler, her zaman serbest görüşlü ve kural dışı insanlar olarak tanınmışlardır. Dinler üstü ve dini otoriteye karşı (anti clerical) tutumları, çoğu kez, Tanrısızlık suçlamasıyla karşılanmıştır